

ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ

УДК 616.31-08:378.14

Т.М. Волосовець, О.М. Дорошенко, М.О. Павленко

ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ У МАГІСТРАТУРІ

Інститут стоматології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика

Вступ.

У час реформування галузі охорони здоров'я основний акцент у підготовці лікарів-стоматологів, які повинні володіти глибокими теоретичними знаннями щодо стоматологічної патології, всебічними практичними навичками і широким лікарським світоглядом, має стосуватися системних змін у науково-практичній підготовці лікарів-стоматологів, зокрема й магістратури.

Мета.

Підготовка магістрів медицини – фахівців, які мають завершений освітньо-кваліфікаційний рівень, на основі отриманої кваліфікації лікаря-спеціаліста здобули поглиблені спеціальні вміння і знання, мають досвід їх застосування в певній галузі медицини.

Результати дослідження.

Висвітлено сучасні підходи до наукової та практичної підготовки лікарів-стоматологів у магістратурі на основі чинної нормативно-правової бази з використанням сучасних інноваційних підходів та інформаційних засобів навчання в контексті завдань щодо реформування охорони здоров'я. Узагальнено досвід Інституту стоматології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика.

Одним із вагомих факторів впливу на якісний склад науково-педагогічних працівників профільних кафедр вищих медичних навчальних закладів і закладів післядипломної освіти МОЗ України є підготовка молодих науковців через магістратуру й аспірантуру.

Сучасна кадрова політика держави в системі охорони здоров'я спрямована на забезпечення всіх її ланок висококваліфікованими, енергійними, компетентними працівниками-професіоналами. Для цього широко використовуються міжсекторальні підходи, науковий потенціал самої галузі та

можливості міжнародного науково-технічного співробітництва, стажування тощо.

Нині для лікарів, зокрема за спеціальністю «Стоматологія», введено логічну тріступеневу систему підготовки: лікар, лікар-спеціаліст із певного фаху після первинної спеціалізації (інтернатури) і магістр медицини, що відповідає міжнародному досвіду. Адже в більшості країн ЄС і США діє розгалужена мережа магістерських (мастерських) програм для лікарів-практиків і науковців.

Магістратура як окрема форма післядипломної підготовки науково-педагогічних кадрів із відривом від виробництва в Україні була вперше відкрита в 1993 році у вищих медичних закладах освіти IV рівня акредитації.

З 1997/1998 навчального року Міністерство охорони здоров'я впровадило нову систему підготовки магістрів медицини (фармації) у вищих медичних закладах освіти і закладах післядипломної освіти. Підготовка магістрів медицини проводиться одночасно з підготовкою спеціалістів із певного лікарського (провізорського) фаху в інтернатурі та спрямована на поглиблену спеціальну, науково-практичну, педагогічну і дослідницьку підготовку фахівця з цієї ж лікарської (провізорської) спеціальності.

Згідно зі статтею 8 Закону України «Про вищу освіту» (№ 2984-III від 17 січня 2002 року) магістр – це освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні вміння і знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня магістра може здійснюватись на основі освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста й інтерна-

тури, зокрема за напрямом «Медицина» за спеціальністю «Стоматологія».

До магістратури рекомендують талановиту студентську молодь, яка отримала направлення на наукову роботу і одразу після закінчення вищого навчального закладу направляється для проходження інтернатури - обов'язкового і прийнятого у всьому світі етапу підготовки лікаря-спеціаліста.

Натепер магістр медицини - це завершений освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації лікаря-спеціаліста здобув поглиблені спеціальні вміння та знання, має досвід їх застосування у певній галузі медицини та захистив магістерську роботу на вченій раді вищого медичного навчального закладу або закладу післядипломної освіти (факультету, інституту).

Підготовка магістрів медичного напрямку проводиться на основі «Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України 20 січня 1998 року № 65, за відповідними спеціальностями згідно з «Переліком напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями (Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 року № 787 «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра»), у кількості, визначеній держзамовленням або за кошти юридичних і фізичних осіб.

Сучасна підготовка магістрів у системі вищої освіти спрямована на створення умов для творчого розвитку обдарованої особистості та підготовку фахівців за одним із функціональних напрямів діяльності: науково-дослідним (творчим), науково-педагогічним, управлінським (практичним або виробничим).

Це не тільки створює згідно із Законом «Про освіту» можливість для поглибленої підготовки висококваліфікованих лікарів за програмою інтернатури, а і дозволяє одночасно готувати науково-педагогічні кадри вищого кваліфікаційного рівня, поєднуючи в навчальних планах первинну обов'язкову спеціалізацію лікаря (інтернатуру) і виконання освітньо-професійної програми підготовки магістра медицини.

Для попереднього відбору обдарованої молоді вищій навчальній заклад організовує і проводить предметні олімпіади, наукові, науково-методичні семінари та конференції за участі студентів, які за умови доброї успішності можуть отримати рекомендацію вченої ради вищого навчального закладу для навчання в магістратурі.

Вступ до магістратури і навчання в ній регламентуються «Положенням про порядок підготовки магістрів медицини», що базується на основних засадах «Тимчасового положення про порядок підготовки магістрів медицини», яке затверджено наказом МОЗ України № 295 від 29.04.1996 «Про внесення змін і доповнень до Тимчасових правил

прийому до магістратури в медичних вищих навчальних закладах». У магістратуру приймають громадян України, які мають кваліфікацію спеціаліста, рекомендацію вченої ради вищого навчального закладу на наукову роботу і зараховані в установленому порядку на посади лікарів-інтернів.

Отже, під час навчання в інтернатурі кращі лікарі-інтерни, які навчалися за державним замовленням, можуть одночасно навчатися в магістратурі за спеціальністю «Стоматологія», до якої вступають за конкурсом. Особи, які навчалися на умовах контракту, можуть вступити за конкурсом до магістратури після завершення підготовки в інтернатурі. Тривалість такої магістратури - 1 рік.

По суті, магістратура за спеціальністю «Стоматологія» - це поглиблена науково-практична підготовка майбутнього лікаря-стоматолога.

Тривалість навчання в магістратурі за спеціальністю «Стоматологія» визначається термінами навчання у відповідній інтернатурі та встановлюється на термін до 21,5 місяця згідно з наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.02.2005 № 81 «Перелік спеціальностей та строки навчання в інтернатурі випускників медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів, медичних факультетів університетів» (зі змінами)".

Для лікарів-інтернів, які одночасно навчаються в магістратурі, тривалість очної частини навчання в інтернатурі на кафедрах вищих навчальних закладів продовжується на 3 місяці (на першому та/або другому році навчання) за рахунок відповідного скорочення тривалості стажування в базових закладах та установах охорони здоров'я.

Навчання в магістратурі проводиться на тій же профільній кафедрі вищого медичного навчального закладу або закладу післядипломної освіти, на якій лікар-інтерн проходить очну форму навчання в інтернатурі.

Кожному лікарю-інтерну одночасно з його зарахуванням до магістратури керівник вищого медичного навчального закладу або закладу післядипломної роботи призначає наукового керівника з числа докторів (кандидатів) наук або професорів (доцентів) - співробітників кафедри, де лікар проходить очну частину навчання в інтернатурі.

Досвід Інституту стоматології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика (далі - Інститут стоматології) свідчить про доцільність призначення керівниками магістратури провідних професорів кафедр Інституту на чолі з директором Інституту, які надалі стануть науковими керівниками аспірантури. Науковий керівник консультує лікаря-інтерна з наукової проблематики того чи іншого розділу стоматології, контролює виконання ним індивідуального навчального плану та несе особисту відповідальність за якісне і вчасне виконання магістерської роботи та підготовку магістра.

До індивідуального плану лікаря-інтерна, який вступив до магістратури, вносяться заплановане

виконання наукової роботи, самостійна робота з літературою, піврічна і річна атестації, дані про захист магістерської роботи. Індивідуальні плани магістрантів затверджує завідувач профільної кафедри Інституту стоматології, де буде навчатися лікар-інтерн за спеціальністю «Стоматологія».

Особлива увага в атестації магістрантів Інституту стоматології звертається на виконання індивідуального плану навчання і дисертаційної роботи, оцінку магістра як науковця і майбутнього викладача.

За час своєї підготовки магістрант за спеціальністю «Стоматологія» повинен:

- уміти перетворити засвоєні знання в інноваційні технології, які використовуються в стоматологічній практиці, в конкретні методики діагностики, лікування і профілактики хвороб зубів та порожнини рота, демонструючи творчість і гнучкість у застосуванні знань, досвіду і методів;

- володіти методологічними знаннями, вміння системно аналізувати отримані факти, оцінювати і порівнювати альтернативи наукового пошуку, опанувати вміннями генерувати й оптимізувати нові рішення;

- володіти здатністю проводити наукові дослідження на сучасному рівні з використанням засад доказової медицини, виконувати експерименти і клініко-лабораторні дослідження, давати обґрунтовану інтерпретацію отриманим результатам, володіти сучасними методиками статистичного аналізу;

- уміти узагальнювати і готувати в установленому порядку до публікації результати наукових досліджень;

- бути готовим до розробки і викладання навчальних курсів залежно від професійних інтересів аудиторії, лікарів з урахуванням їхніх вікових, професійних та інших особливостей;

- мати мотивацію і розуміти необхідність безперервного професійного розвитку, збагачуватися досвідом самостійного засвоєння знань і підвищення кваліфікації;

- мати здатність працювати у творчих наукових колективах, уміння адаптуватися до змін, сприяти соціальній згуртованості;

- мати креативний спосіб мислення і діяльності;

- мати відповідний рівень усної та письмової грамотності рідною й обов'язково однією чи двома іноземними мовами, вміння ефективно спілкуватися з колегами і пацієнтами, представляти результати своєї роботи у вигляді звітів, статей, рефератів, використовуючи сучасні презентаційні засоби і технології.

Державна атестація магістранта здійснюється державною екзаменаційною комісією і проводиться у формі захисту кваліфікаційної роботи магістра, при цьому державній комісії обов'язково подають матеріали, що характеризують наукову (творчу) і практичну цінність виконаної роботи – друковані статті, методичні розробки, винаходи, раціоналізаторські пропозиції тощо.

Підготовка лікарів-інтернів за спеціальністю «Стоматологія» в магістратурі завершується захистом магістерської кваліфікаційної роботи, яка в майбутньому може стати базою кандидатської дисертації.

Кваліфікаційна магістерська робота – це узагальнення самостійної науково-практичної роботи лікаря-інтерна, викладене на 40-50 сторінках машинопису (без урахування списку літератури, таблиць та ілюстрацій) відповідно до чинних вимог до звіту про наукову роботу.

Магістерська робота виконується на базі теоретичних знань і практичного досвіду, отриманих лікарем-інтерном за термін навчання в магістратурі, та самостійної науково-дослідної роботи. Кваліфікаційна робота має бути пов'язана з вирішенням конкретних наукових або прикладних завдань.

Досвід Інституту стоматології свідчить про необхідність тісного зв'язку магістерських робіт із науковою тематикою кафедр Інституту та постійної апробації отриманих результатів у діяльності Інституту.

Зміст магістерської роботи охоплює:

- формулювання наукового завдання, визначення об'єкта, предмета і мети дослідження; аналіз стану дослідження відповідної наукової проблеми за матеріалами вітчизняних і зарубіжних джерел; обґрунтування мети дослідження;

- аналіз можливих методів і методик досліджень, обґрунтований вибір або розробку методів дослідження та необхідного клініко-діагностичного забезпечення;

- науковий аналіз і узагальнення фактичного матеріалу, який використовується в процесі наукового дослідження;

- системний і стислий виклад отриманих наукових результатів і оцінку їхнього теоретичного, прикладного чи науково-методичного значення;

- оцінку можливостей використання отриманих результатів у стоматологічній практиці;

- апробацію отриманих результатів, висновків і практичних рекомендацій у вигляді раціоналізаторських пропозицій, деклараційних патентів на винахід, корисну модель, промисловий зразок та ін. або відповідних заявок, доповідей на наукових конференціях (не нижче факультетського чи інститутського рівня) або публікацій у наукових журналах і збірниках.

У процесі підготовки і захисту магістерської кваліфікаційної роботи лікар-інтерн має продемонструвати:

- здатність творчо мислити;

- уміння проводити системний аналіз відомих підходів і пропонувати нові шляхи до розв'язання наукової проблеми, зокрема з різних розділів стоматології;

- уміння проводити бібліографічну роботу із залученням сучасних інформаційних технологій;

- здатність формулювати мету дослідження;

- уміння змістовно скласти дизайн і обґрунтувати проведення наукового дослідження;

- володіння методами і методиками досліджень, які використовувались у процесі роботи;
- здатність до наукового аналізу отриманих результатів, розробки висновків і положень, уміння аргументовано їх захищати;
- уміння оцінити можливості використання отриманих результатів у науковій та практичній діяльності;
- володіння сучасними інформаційними технологіями для здійснення досліджень і оформлення роботи.

Кваліфікаційна робота магістра має продемонструвати вміння автора стисло, логічно, аргументовано і філологічно коректно викладати матеріал наукового дослідження.

За всі відомості, викладені у кваліфікаційній роботі магістранта, використання фактичного матеріалу та іншої інформації під час її написання, обґрунтованість висновків і положень, що в ній захищаються, несе відповідальність безпосередньо автор роботи спільно з керівником магістратури.

Магістерську роботу друкують у двох примірниках, один із яких перед захистом подають до бібліотеки вищого закладу освіти. За матеріалами магістерської роботи лікарю-інтерну рекомендується мати публікації та виступи на науково-практичних конференціях, з'їздах, симпозиумах тощо.

Вищий навчальний заклад зобов'язаний створити умови для виконання лікарем-інтерном, який навчається за програмою «магістр», індивідуального навчального плану в повному обсязі, надавати можливість публікації наукових (науково-методичних) статей у збірниках, що виходять друком в Україні та за кордоном, сприяти виданню кращих робіт магістрантів, надавати для користування навчальні приміщення, наукові фонди бібліотеки, наукове обладнання й устаткування, забезпечити доступ до інформаційних мереж, зокрема до Internet, MedLine тощо; сприяти участі в лекціях за участі видатних учених-медиків та організаторів охорони здоров'я, створювати умови для висвітлення в засобах масової інформації кращих робіт магістрантів.

За умови успішного захисту лікарями-інтернами магістерських робіт, які можна вважати пілотними проектами майбутніх дисертацій, і складання ліцензійного інтегрованого іспиту «Крок 3 Стоматологія» та іспитів на отримання сертифіката лікаря-спеціаліста певного лікарського фаху їм надається можливість участі в конкурсі до аспірантури на клінічні кафедри без відпрацювання необхідних двох років.

За час діяльності магістратури за спеціальністю «Стоматологія» Інституту стоматології підготовку в ній пройшли десятки молодих науковців, які збагатилися досвідом науково-практичної та науково-педагогічної роботи, а після закінчення аспірантури суттєво зміцнили й омолодили викладацький склад багатьох вищих медичних навчальних закладів і закладів післядипломної освіти.

У майбутньому освітні програми підготовки магістрів можуть бути розподілені на:

- дослідні, що передбачають поглиблення досліджень у одній із наукових галузей;
- професійні, що передбачають розвиток професійних і формування управлінських компетенцій у певній галузі професійної діяльності;
- кар'єрні, що передбачають удосконалення (просування) теоретичних знань і практичного досвіду для кар'єрного зростання та підготовки до управлінської діяльності.

Відповідно до класифікації програм у майбутньому можуть бути запроваджені окремі документи про освіту професійного (практичного), дослідного і кар'єрного магістра. Важливість цього розподілу виходить із необхідності відділити окрему післядипломну підготовку майбутніх наукових і науково-педагогічних працівників, а також посилювати практичну спрямованість професійних магістерських програм. Кар'єрні магістратури можна розглядати як один із видів післядипломної освіти.

Отже, випускники магістратури за спеціальністю «Стоматологія»:

- мають продемонструвати знання та вміння на рівні, що забезпечує можливість аналізувати, оцінювати і порівнювати альтернативи, генерувати оригінальні ідеї в стоматологічній науці та практиці, які стануть основою дисертаційного дослідження;
- можуть застосовувати свої знання і практичні вміння, що дозволяє вирішувати наукові та професійні завдання в новому, широкому (міждисциплінарному) контексті в галузі знань «Медицина» за спеціальністю «Стоматологія»;
- спроможні інтегрувати знання, вирішувати складні завдання в умовах різних клінічних ситуацій з урахуванням лікарської та етичної відповідальності за прийняті рішення;
- володіють методами наукового пошуку на засадах доказової медицини і можуть давати науково обґрунтовану інтерпретацію отриманим результатам;
- можуть чітко, аргументовано доводити до аудиторії фахівців наукову інформацію і свої висновки;
- мають постійну мотивацію до самовдосконалення і безперервного професійного розвитку лікаря.

Наш досвід переконливо свідчить, що чинна система підготовки магістрів медицини за спеціальністю «Стоматологія» - це перший і необхідний етап підготовки науковців і викладачів вищої медичної школи, який ще більше наближує українську систему вищої медичної освіти до світових стандартів.

Висновки.

Досвід діяльності магістратури довів її доцільність і необхідність подальшого розвитку як однієї з ланок безперервної ступеневої вищої медичної освіти в Україні.

Література

1. Результати діяльності вищих медичних (фармацевтичного) навчальних закладів IV рівня акредитації та закладів післядипломної освіти МОЗ України у процесі реформування сфери охорони здоров'я на сучасному етапі / [О. К. Толстанов, М. С. Осійчук, О. П. Волосовець, Ю. С. Пятницький] // Матеріали Х ювіл. Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю «Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України на новому етапі», 18-19 квіт. 2013 р., м. Тернопіль. - Ч.1.- Тернопіль: ТДМУ, «Укрмедкнига», 2013. - С. 10-14.
2. Медична освіта у світі та в Україні : [навч. посіб.] / Ю.В. Поляченко, В. Г. Передерій, В. Ф. Москаленко [та ін.]. - К.: Книга+, 2005. - 364 с.
3. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.09.96 № 291 «Про затвердження Положення про спеціалізацію (інтернатуру) випускників вищих медичних і фармацевтичних закладів освіти III-IV рівня акредитації медичних факультетів університетів».
4. Наказ МОЗ України № 295 від 29.04.1996 «Про внесення змін і доповнень до Тимчасових правил прийому до магістратури в медичних вищих навчальних закладах».
5. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 № 2984-III.
6. Директива ЄС 78/687/ЕЕС щодо професійних вимог до дантистів.
7. Система управління якістю медичної освіти в Україні / Ю. В. Вороненко, І. Є. Булах, Є. Г. Гончарук [та ін.]. - Дніпропетровськ: Арт-Прес, 2003.- 211 с.
8. Система професійної безперервної підготовки фахівців для охорони здоров'я України / В. Ф. Москаленко, Т. Д. Бахтеєва, О. М. Біловол О.М. [та ін.]. - К.: Книга плюс, 2009.- 64 с.
9. Волосовець О.П. Магістратура в системі вищої медичної освіти / О. П. Волосовець, С. П. Кривошустов // Українські медичні вісті.-1997.-Т.1, №2-3 (57-58). - С.61.
10. Павленко О.В. Сучасні підходи до покращання післядипломної освіти лікарів-стоматологів / О. В. Павленко, Т. М. Волосовець // Медична освіта. - 2002.-№1.-С.17-20.
11. Павленко О. В. Запровадження міжнародних стандартів якості післядипломної підготовки лікарів-стоматологів / О. В. Павленко, І. П. Мазур, О.М. Ступницька // Современная стоматология.- 2012.- №2.-С.143.
12. Соколова И. И. Развитие научно-исследовательской деятельности у врачей-интернов / И. И.Соколова, Е. Г. Денисова // Современная стоматология.-2010.- №4.- С.157-158.

**Стаття надійшла
4.01.2014 р.**

Резюме

Висвітлені сучасні підходи до наукової та практичної підготовки лікарів-стоматологів у магістратурі на основі чинної нормативно-правової бази з використанням сучасних інноваційних підходів та інформаційних засобів навчання в контексті завдань щодо реформування охорони здоров'я. Охарактеризований досвід Інституту стоматології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л.Шупика.

Ключові слова: магістратура, стоматологія, профілактична і лікувальна допомога, завершений освітньо - кваліфікаційний рівень.

Резюме

Освещены современные подходы к научной и практической подготовке врачей - стоматологов в магистратуре на основании действующей нормативно - правовой базы с использованием современных инновационных подходов и информационных средств обучения в контексте задач по реформированию здравоохранения. Представлен опыт Института стоматологии Национальной медицинской академии последипломного образования имени П.Л. Шупика.

Ключевые слова: магистратура, стоматология, профилактическая и лечебная помощь, завершённый образовательно - квалификационный уровень.

Summary

The modern approach to scientific and practical training of dentists in the magistracy of the existing legal framework, the use of modern information and innovative approaches learning tools in the context of the reform agenda for health care. The experience of the Institute of Dentistry, National Medical Academy of Postgraduate Education named after P.L. Shupyk .

Key words: master, dentistry, preventive and curative care, their education level.